

Medicinos diagnostika ir filosofija: keletas ankstyvosios E. Husserlio fenomenologijos ir radiologinės praktikos sugretinimų

MINDAUGAS BRIEDIS

Mykolo Romerio universitetas, Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius

El. paštas: mbriedis@mruni.eu

Fenomenologinė pažinimo traktuotė leidžia gerokai išplėsti žmogaus sąmonės struktūrų analizę anapus empirinių metodų, taip pat taikyti šią analizę konkreitiems sąmonės procesams, pavyzdžiui, diagnostinio vertinimo struktūrai ir prasminiam kontekstui, suprasti. Taigi empirinė medicina, pirmiausia radiologo *santykis* su diagnostiniais vaizdais, analizuojama remiantis keliais fenomenologiniais projektais, pirmiausia *Kategorinės intuicijos*, *Vaizdinės sąmonės (Image-Consciousness)* bei *Kito konstitucijos* ribose, postuluoiant kategorinę intuiciją, triadinę vaizdinės sąmonės struktūrą bei kinestetinę *empatiją (Einfühlung)* pamatinėmis struktūrinėmis diagnostinio vertinimo aplinkybėmis. Tai reiškia, kad fenomenologinė prieiga prie medicinos vaizdinimo gali ne tik atidengti naujas epistemologines-ontologines diagnostinio proceso dimensijas, bet ir pateikti rekomendacijų, kaip pagerinti radiologo įgūdžius bei savijautą, arba aptarti „antrojo interpretatoriaus“, arba CAD (*Computer-Aided Detection*), galimybes. Prie bendresnių šio straipsnio išvadų priskirtina tai, kad fenomenologija ne tik leidžia dekonstruoti modernistinę opoziciją tarp „humanistinės“ ir „empirinės“ medicinos, bet ir panaikina *prima facie* neįveikiamą prarają tarp fenomenologinės-hermeneutinės tradicijos ir praktinio žinojimo pritaikymo empirinių metodų dėka, naujai susiejant technologiją su epistemologija ir ontologija. Straipsnis, žinoma, nepretenduoja išsemti visų analizuojamo sugretinimo tarp medicinos diagnostikos ir filosofijos galimybių.

Raktažodžiai: fenomenologija, medicinos diagnostika, kategorinė intuicija, medicinos vaizdinimas, empatija

---

ĮVADAS

Pasirinkti medicinos vaizdinimą kaip fenomenologinės analizės objektą paskatino keletas visuomeniškai ir filosofiškai svarių priežasčių. Pirma, medicinos vaizdinimo srityje diegiamos naujovės kartu kelia neregėtus iššūkius visai mokslo bendrijai, ir tai matyti iš Nobelio premijos laureatų. Kita vertus, medicinos vaizdinimas vis dar sulaukia palyginti nedidelio fenomenologų dėmesio (Varela 1991), ypač jei lygintume su „humanistine“ prieiga prie medicinos, tai yra paciento savipratos ir santykio su gydytoju fenomenologine analize. Trečia, radiologinės diagnostinės praktikos epicentrą sudaro specifinis žmogaus kūno vaizdavimas, žadinantis unikalią fenomenologinę refleksiją.

Fenomenologinė filosofija, nepaisant įvairių interpretacijų, nuo pat savo ištakų ankstyvuose E. Husserlio tekstuose siekė griežtos mokslinės disciplinos statuso ir buvo taip

orientuota, kad esant reikalui neaplenktų nei vienos žinojimo ir praktikos srities. Daug jo mokinių pasirūpino, kad nors ir pakeisti, pradiniai fenomenologijos projektai prigytų tarpdalykiniuose tyrimuose. Būtina pabrėžti, kad šiame straipsnyje remtasi klasikinės fenomenologijos (E. Husserlis) ankstyvosios, sakytume – realistinės, stadijos tezėmis, dar iki fenomenologijos „transcendentinio posūkio“ apie 1913 metus. Pirminiai straipsnio šaltiniai yra trys Husserlio fenomenologiniai projektai – distinkcija tarp paprastosios ir kategorinės intuicijos (*Loginiai tyrinėjimai* 1900), vaizdinės sąmonės analizė (*Husserliana XXIII* 1900–1920) bei kitybės konstitucijos tyrimas („penktoji meditacija“, kuri, nors ir priskiriama vėlyvajam Husserlio etapui, neiškreipia bendrosios darbo tezės). Norėdami įgyvendinti iškelto tikslus pirmiausia turime atlikti intencionalią radiologo „darbo“ analizę, antra – atskleisti tuos specifinius intencionalius aktus, kurie sudaro būtinus struktūrinius diagnostinio proceso komponentus, bei ryšius tarp jų.

„NENATŪRALI“ FENOMENOLOGIJOS NUOSTATA

Gamtos moksluose susiformavę saviti objektyvumo ir efektyvumo standartai ilgą laiką neleido fenomenologinei žiūrai iš esmės prisidėti prie „mokslinės“ diskusijos. Nors pirminis Husserlio tikslas kaip tik ir buvo pasipriešinti įvairaus tipo reliatyvizmams (psichologizmui, subjektyvizmui, socialiniams bei istoriniams aiškinimams), fenomenologija buvo supranta kaip naujoviška introspekcinė analizė, kuriai natūraliai trūksta pagrindimo, ir tai ypač paskatino empirinės psichologijos raidą (Smith 2003). O gamtos mokslų atstovai ir toliau tyrinėjo objektus, nesusiedami jų suvokimo ir duoties būdų, nekritiškai remdamiesi postulatu, kad objektai yra anapus žmogiškojo supratimo struktūrų, tad mokslas veikiau turi studijuoti „erdvėlaikišką masės bei energijos pasiskirstymą“ (Brian 2010: 1). Moksliniame vaizdinyje vaizdo supratimas yra griežtai funkciškai apribotas, kadangi stebėtojo uždavinys tėra užfiksuoti tam tikrus masės pasiskirstymo pavidalus, pavyzdžiui, piktybinį naviką signalizuojančius darinius, tačiau „natūralistinėje“ diagnostinio proceso grandinėje (tiriamasis objektas – atitinkama vaizdinimo sistema – vertintojas) galima išvelgti visai kitokio tipo ryšius ir struktūras.

Akivaizdu, kad „empiriniai metodai“ medicinoje yra grįsti tuo, ką Husserlis įvardijo kaip „natūraliąją“, arba „naivią“, nuostatą (Husserl 2006), jokiū būdu neteikdamas menkinamosios reikšmės. Tokia nuostata susidaro iš aibės tiek kasdieniškai reikšmingų, tiek ir mokslo metodologiją grindžiančių įsitikinimų, kaip antai objektų ir jų priežastinio (ko)egzistavimo postulavimas anapus „pasyvios“, „antrinės“, sąmonės. Tokia prieiga prie vaizdinimo reiškia ne jo ydingumą, bet ribotumą, kadangi „samonė“ čia tėra klasifikuotų vaizdinių ir selektyvių gebėjimų funkcija.

Čia nepateiksime plačios empiristinių metodų kritikos remdamiesi fenomenologine pozicija, tačiau patys modernaus empirizmo proponentai pripažįsta, kad egzistuoja argumentacijos šuoliai natūralistiškai aiškinant vaizdinimą (Brian 2010). Užtenka paminėti vieną kertinių problemų šiame kontekste, dar vadinimą *Binding problem*. Jei mokslininkai postuluoja, kad žmogaus vizualinė sistema kažkaip dekonstruoja originalią vizualinę medžiagą į atskirus funkcinis kanalus, kurie smegenų zonų yra palaikomi atskirai vienas nuo kito, tai reiškia, kad pasaulis, kaip jį „matome“ (?), neegzistuoja jokiaje apibrėžtoje smegenų dalyje, ir pagrindinė neurologinė dilema čia yra suprasti, kaip šie paskiri kanalai (individualūs „objekto“ aspektai) yra jungiami į bendrą suvokimą. Kita vertus, empirinėje praktikoje anaipol nėra akivaizdu, kaip individas atlieka specifines užduotis, pavyzdžiui, navikinių darinių lokalizavimą ir klasifikavimą, ar „aukštesnio lygio“, pavyzdžiui, diferencinį

įvertinimą. Visa tai provokuoja klausimus apie žmogaus sąmonės prigimtį bei su ja susijusius mitus (pasyvumą, statiškumą, vaizdinių talpyklę ir t. t.).

Husserlis neabejodamas laikė šias problemas moksliskai fundamentaliomis, ir jau *Loginiuose tyrinėjimuose* (1901) iškėlė klausimą, ar galimas noeminis turinys tokio intencionalumo objekto, kuris yra duotas kaip intuityškai nesantis (pavyzdžiui, atminties, lūkesčio ar, truputėlį skirtingai, vaizdavimo suvokimo atvejais)? Kita vertus, tai kreipia link idėjos, kad intencionaliam patyrimo aiškinimui yra būtinas juslinio suvokimo aiškinimas greta kitų struktūrinių patirties elementų, kurie yra modifikuojami iki arba kartu su tiesiogine duotimi (percepcija). Paprastai tariant, užuot susitelkęs į statiškus objektus Husserlis atvėrė erdvę begalės jų duoties (patyrimui) ar modifikacijų (konstitucijai) būdų tyrimui, tuo gerokai peržengdamas moksliskai privilegijuotos juslinės intuicijos erdvę.

Klausimas, kaip perėjimas nuo paprastojo juslinio suvokimo prie sudėtingesnio tipo patyrimų inspiravo tokių fundamentalių Husserlio projektų kaip *Vidinė laiko sąmonė* (*Husserliana X* 1893–1917) plėtojimą¹. Permąstydamas laiko sąvoką Husserlis sugebėjo įvesti į pirminės duoties, arba intuicijos, lauką (ne)juslinės prigimties elementus. Tai buvo padaryta parodytant, kad laiko patyrimas konstituoja sintetinį horizontą, kur kiekvienas „dabar“ momentas (pirminis išpūdis) yra lygiagrečiai ekstrapoliuojamas į praeities ir ateities pavidalus (atitinkamai *retencijas* ir *protencijas*). Vadinasi, visos patyrimo „operacijos“ nesiremia vien tiesiogine duotimi, o sklinda laiko ir tematiniais horizontais to, kas duota „iki“, „po to“ ir „kartu“, lygiai kaip ir teminiais laukais (Gurwitsch 1964). Toks „perceptualios sąmonės“ (juslinės intuicijos) susiejimas su kitomis intencionalumo formomis yra itin svarbus bendrai fenomenologijos raidai, ypač kai Husserlis įsteigia distinkciją tarp prezentavimo (*Gegenwartigung*) bei peresentifikavimo (*Vergegenwärtigung*) aktų bei papildo pasyviają juslinių išpūdžių sintezės analizę *Kategorine intuicija*.

MEDICINOS VAIZDINIMAS IR KATEGORINĖ INTUICIJA: KONSTITUCINĖ DIAGNOSTINIO SPRENDINIO ANALIZĖ

Iki pereisime prie vaizdinimo analizės *Vaizdinės sąmonės* (*Bildbewusstsein*) struktūros požiūriu, turime pažymėti, kad Husserliui vaizdas, kaip specifinis tam tikros dalykų padėties (*Sachverhalte*) patyrimas, visada numato kategorinį sąmonės aktyvumą, savo ruožtu išsiskiriantį pasyviojoje juslinėje sintezėje.

Kategorinė intuicija vyrauja intencionalumo lauke tuomet, kai „kažkas suvokiama kaip kažkas“ (Crowell 2006). Medicinos diagnostikos teiginiai visuomet išreiškia kurią nors kategorinę formą, pavyzdžiui, piktybinis navikas aptinkamas *plautyje* (kame). Šeštajame iš savo *Loginių tyrinėjimų* Husserlis pabrėžia, kad tokiu ir panašiais atvejais daug patyrimo elementų yra „įvykdomi“ juslinio suvokimo, tačiau kas suteikia „įvykdymą“ *buvimo kuo nors kame nors* kategoriškumui, kurį ir išreiškia diagnostinis sprendinys?

Paprastoji, arba juslinė, intuicija teikia (prezentuoja) objektus „tiesiogiai“ arba, kaip sako Husserlis, „in propria persona“ (Husserl 2005), kategorinė intuicija yra „funduota“ (*Fundierung*), todėl jos teikiama struktūra yra ne priežastinė (psichinė ar fizinė), o „prasminė“ (Crowell 2006: 14). „Funduota“ šiuo atveju reiškia, kad nors kategorinė forma yra kito lygio ir prigimties (kaip matysime) nei juslinė intuicija, paskirų jos elementų suvokimui reikia patvirtinimo jusliniu turiniu. Tai numato platesnę Husserlio epistemologijos schemą, kur

¹ Pabrėždamas sąmonės intencionalumą Husserlis iš tiesų kalba apie daug „sąmonių“ – atminties, suvokimo, laiko, vaizduotės ir t. t.

„tuščios intencijos“ (prereflektyvūs suvokimo ketinimai) nuolat kreipiamos link „įvykdymo“ (patvirtinimo). Jei numatomas intencijos turinys nepatvirtinamas, ji netenka fundamento ir baigiasi Husserlio vadinamu „nuvylimu“ (*Enttäuschung*)². Paprastas pavyzdys būtų pakelti puodelį prie lūpų tikintis karštos kavos ir aptikti jį tuščią. Taigi *Fundierung* struktūrinis ryšys yra neatsiejamas nuo kito intencionalaus akto, vadinamo „įvykdymu“ (*Erfüllung*). Kiekvienas kategorinis sprendinys (pavyzdžiui, „šis darinys yra piktybinis“) yra kreipiamas vidinio *telos* link sudėtingos savo turinio artikuliacijos.

Kategorinis sprendinys (*Urteil*) yra vienas pagrindinių Husserlio pasyvosios sintezės pavyzdžių. Pažymėtina, kad čia nekalbama apie kalbinę tokio sprendinio artikuliaciją, kuri būtų kito lygio refleksija (*Satz*), kai čia analizuojamas prereflektyvus suvokimo turinys. Būtina kategorinio sprendinio sąlyga yra kategorinis elementas, pavyzdžiui, „kame“, „po“, „daug“, „jei“, „ne“, „keletas“, „ir“, „greta“ ir t. t. Pabandykime įdėmiau pažvelgti į diagnostinį sprendinį „keletas darinių krūties audinio centrinėje dalyje atrodo kaip piktybiniai navikai“. Kaip minėta, tokio kategorinio teiginio struktūrai reikia (*anticipacija*) retencinio ir protencinio (*vidinė laiko sąmonė*) „įvykdymo“ (patvirtinimo) jusliniu ir kategoriniu turiniu, kitu atveju sprendinys pritrūks struktūrinių elementų ir taps patyrimiška nepagrįstas.

Husserlis suskirsto kategorinės intuicijos patirtį į struktūriškai (ne priežastiniai ar erdvėlaikiškai) susijusius momentus. Taigi, pirmiausia kategorinis objektas (darinys audinyje) yra aprėpiamas vienu nediferencijuotu žvilgsniu, pateikiančiu situaciją kaip visumą. Šios visumos dalys taip pat yra numatomos, bet tik implicitiškai. Antra, tas pats objektas jau intuیتیviai suvokiamas eksplicitiniu būdu, patyrimiška susitelkiant į paskirus aspektus. Ši tarsi „dalinė objektyvacija“ (atskirų situacijos patyrimo elementų, pavyzdžiui, stalo ir stalinės lempos spalvų patvirtinimas) Husserlio buvo pavadinta *artikuliuotais aktais* (*Gliedernde Akte*), nes būtent jos dėka tas pats „objektas“ (darinys kartu su visais predikatais) dabar intenduojamas kaip turintis spalvą, tankį, formą, briaunas ir t. t. Taigi antruoju momentu patirties centras perkeliamas į juslinį turinį ir situacija „pakartojama“ dėka kiekvieno ją sudarančio atskiro elemento. Galiausiai, šie du kategorinės objektyvacijos momentai suvienijami kategoriniame objekte.

Pastarasis perėjimas nuo nestruktūruotos visumos prie paskirų intencijų ir atgal, įtvirtinant išbaigtą kategorinį patyrimą, Husserlio buvo įvardytas *sutapatinimo sinteze* (vienu iš pasyvosios sintezės modalumų, suprastinų greta asociacijos). Būtent toks sintetinantis paskirų kategorinės situacijos momentų sutapatinimas ir pateikia objektą taip, kad tuojau suvokiame jį kaip turintį formą ar spalvą apskritai ir konkrečias šias savybes. Kartu Husserlis mano parodąs jauslumo „funkciją“ kategoriniuose aktuose, kuri ir skirta įvykdyti funduojančias intencijas ir pateikti objektą kaip realų ir aktualų.

Jei funduojančių aktų teikiamas turinys sintetiškai susiejamas į tam tikrą kategorinę formą, tai kategorinės intuicijos įvykdymui reikia kažko daugiau nei patvirtinimo jauslumu. Tai reiškia, kad kategorinė intuicija gali būti vertinama kaip antrasis (po intencionalumo temos) esminis Husserlio atsiribojimas nuo „natūraliosios“ sferos. Anot Lohmaro, „perėjimas nuo nestruktūruotos percepcijos prie dalinių suvokinių lemia „dvigubą apercepciją“, nes net keli suvokimo režimai remiasi tuo pačiu turiniu ir teikia dvi to paties objekto modifikacijas“ (Lohmar 2006: 115). Vadinasi, kategorinio intuیتیvumo turinys yra intencionalių momentų sutapatinimo aktas. Dar svarbiau tai, kad sutapatinimo sintezė leidžia net kelias epistemologiškai svarbias funkcijas: teikia kategorines formas, bet kartu (nors šių formų turinys

² Tokį nusivylimą kitur Husserlis poetiškai vadina „sprogstančia noema“.

teikiamas mums pasyviai) mes galime grįžti ir reflektvyviai „suskaityti“ kategorinį objektą į dalines intencijas.

Turint galvoje, kad Husserlio tikslai buvo moksliniai, pridurkime, kad jei kategorinių intencijų įvykdymas priklausytų tik nuo funduojančio juslinio intuityvumo, kai kurie žinojimo regionai, pavyzdžiui, matematinės aksiomos, neišreikštų jokio akivaizdaus žinojimo (jų intencijos numato pripildymą ženklais ir jų ryšiais, o ne jusliškumu). Kita vertus, kategorinė intuicija yra susijusi su kitu sąmonės gebėjimu, kuris yra labai svarbus tiek diagnostinio sprendinio konstitucijai, tiek ir visam Husserlio fenomenologijos projektui. Tai vadinamoji eidetinė redukcija, kuri nėra vien fenomenologijos instrumentas, o priklauso visoms eidetinėms disciplinoms (matematika, logika) ir net gali būti pasitelkta kasdienybėje. Eidetinės redukcijos tikslas yra atsieti tas intenduojamo objekto savybes, kurios yra būtina objekto kaip tokio patyrimo sąlyga: tai gali būti specifinė aptikto darinio forma ir kraštai, kurie priklauso nuo to, ar darinys yra gerybinis, ar ne. Eidetinė redukcija yra įgyvendinama eidetinės variacijos būdu, kuri leidžia sistemiskai *įsivaizduoti* objekto konfigūracijas, kol aptinkamos neatsietinos nuo tam tikro objekto kaip tokio savybės.

MEDICINOS VAIZDINIMAS IR VAIZDINĖ SĄMONĖ: TRIADINĖ ATVAIZDO SUVOKIMO STRUKTŪRA

Po to, kai Husserlis išplėtė sąmonės struktūrų tyrimus anapus juslinės intuicijos, iškilo poreikis išgryninti tas intencionalumo struktūras, kurios medijuoja bet kokią teorinį sprendinį vaizdinimo kontekste. Toks „medijuojantis“ vaidmuo patyrimuose objektų, kurie nėra duodami tiesiogiai ((at)vaizduojami arba „tarsi“ teikiami tiesioginiu vaizdu), priklauso *vaizduotės* sąmonei.

Pirmausia vaizduotę Husserlis supranta kaip intencionalų aktą, medijuojantį tarp įvairių patirties dimensijų. Paskaitų cikle, kuris užfiksuotas *Husserliana* XXIII tome (Husserl 2005), jis atskiria percepciją (*Perzeption*), *vaizdinę sąmonę* (*Bildbewusstsein*) ir *vaizduotę* (*Phantasie*). Percepcijos struktūrinį ypatumą mes jau aptarėme anksčiau, tik priminsime prezentuojančios ir prezentifikuojančios sąmonės skirtumą, kai pastaroji yra pirmosios reprodukcinė modifikacija. Tai reiškia, kad vaizduotė, skirtingai nuo percepcijos, teikia atitinkamus objektus „tarsi“ jie būtų duoti tiesiogiai, aktualiai, realiai (prezentifikuoja). Medicinos vaizdinimo atveju turime reikalą su vaizdine sąmone, o ne „tikrąją“ vaizduote (*Phantasie*)³, kadangi vaizduotės veikla čia išlieka išaknyta, arba funduojama, jusliniame substrate, tai yra radiogramose. Kita vertus, skirtingai nuo percepcijos ar nepriklausomos nuo juslinio medio (atvaizdų) vaizduotės, vaizdinė sąmonė pasižymi dvigubos aprehencijos struktūra, kai suvokiamas vaizdas ir vaizdo „subjektas“ nesutampa struktūriškai. Tuomet turime tokią vaizdinę sąmonės struktūrą:

1. Aktualus, realus atvaizdas – fotografija ar kitas vaizdinimo būdas. Tai juslinis vaizdo pamatas.

2. Vaizdo objektas (*Bildobject*) – tai, kas vizualiai pasirodo žiūrovui.

3. Vaizdo subjektas – tai, kas turima galvoje ar intenduojama (aktualus, relaus dalykas anapus juslinio substrato ir vizualios prezentifikacijos).

Pirmieji du struktūriniai vaizdinio suvokimo elementai paprastai nėra sąmoningai identifikuojami, o atveria kelią link trečiojo, „tikrojo“, intenduojamo objekto. Nors radiologas

³ *Phantasie* vertimas žodžiu „fantazija“ nukreiptų mus į naują diskusiją apie *iliuzinės sąmonės* prigimtį.

suvokia fizinį radiogramos substratą aktualiai, tačiau pats vaizdas jau nepriimamas kaip realus ar tikras, kai vaizdo subjektui kartu vėl suteikiamas aktualumas ir realumas, net jam nebūnant tiesioginiu. Visa tai reiškia, kad *Vaizdinė sąmonė* nepasižymi pozicionuojančiu charakteriu, tai yra nesiremia prielaida, kad suvokiamas objektas egzistuoja „iš tikrųjų“. Pažvelkime, kaip ši triadinė vaizdinės sąmonės struktūra atsispindi radiologo darbe.

1. Pirmame diagnostinio proceso etape radiologas privalo įvertinti patį fizinį substratą, tai yra radiogramos kokybę, „baltojo triukšmo“ lygmenį, specifinius konkrečios vaizdinimo technologijos reikalavimus ir kt. Diagnostiniam sprendiniui įtakos gali turėti ir tokie trukdžiai, kaip statinio krūvio ar dulkių nuošliaužų pėdsakai radiogramoje (vadinamieji „artefaktai“). Sutelkdamas refleksiją ties pirmuoju triados dėmeniu patyręs radiologas blokuoja nerelevantišką informaciją ir taip gerokai padidina kokybiškos diagnostikos galimybę.

2. Lygiai kaip meno istorijos studentui, radiologui aktualiausias yra antrasis *Vaizdinės sąmonės* dėmuo – vaizdo objektas. Kaip tik čia duodama dialektika tarp eidetinės variacijos metodo ir anticipavimo struktūros. Husserliui anticipacija yra gyvybiškai svarbus patyrimo komponentas, mat ši intencionali struktūra, nuolat būdama „tuščia“, lydi visą suvokimo procesą, nes kartu kreipia tuščias intencijas į realizavimą (įvykdymą), taip leisdama numatyti tikėtinų galimybių horizontą (radiologijos atveju – nuokrypius nuo normos, aptinkamus žmogaus kūne).

3. Paskutinis diagnozės žingsnis yra diferencinė išvada, kuri apima tiek patologinių patikimų, tiek ir galimo progresavimo įvertinimą. Kaip tik čia jau numatomas ir trečiasis struktūrinis komponentas – įsivaizduojamas objektas, tačiau pasirodantis tik vaizdinimo („tarsi“ būtų duota aktualiai ir reliai) būdu.

Tuomet kartu su Husserliu paklauskime, kas iš esmės yra parodoma (teikiama „tarsi“ būtų duota realiai ir aktualiai) medicinos vaizdinime? Šis klausimas mus nukreipia link garsiosios paskutinės iš penkių Husserlio kartėžiškų meditacijų, kurioje kulminuoja fenomenologinis *Kito konstitucijos* projektas.

MEDICINOS VAIZDINIMAS IR „INKARNACIJA“: KINESTETINIS KITO KONSTITUCIJOS KONTEKSTAS

Be jau minėtų *Kategorinės intuicijos* ir *Vaizdinės sąmonės* projektų, Husserlis ir kitur kritikuoja bei struktūriškai papildo juslinio suvokimo sąmonės vyravimą patyrimo konstitucijos reikaluose. Penktojoje meditacijoje aptinkame dar vieną tokį bandymą intriguojančiu pavadinimu „inkarnacija“. Pasak Crowellio, „fenomenologinė analizė rodo, kad jutiminio pasaulio konstitucija numato gerokai daugiau nei vien mentaliai suprantamas vizualumas; čia reikia *įkūnyto* subjekto“ (Crowell 2006: 25). Įkūnytumo, ar inkarnacijos, svarba glūdi tame, kad, kaip ir sąmonės atveju, kūniškumui fenomenologija suteikia aktyvų vaidmenį patirties pasaulio konstitucijoje (Merleau-Ponty 2012). Tačiau koks kūniškumas čia turimas omenyje?

Natūralioje nuostatoje nėra jokie Kito ar kitų apskritai, nes iš esmės nėra ir Manęs kaip ego – „tėra tik realūs žmonės“ (Ricoeur 2007: 120). Penktojoje meditacijoje Husserlis ir atskleidžia, kaip, pasinaudojus redukcija į ypatybės sferą (*Eigenheit*), bet kas galimas svetimasis suspenduojamas, o inkarnacija įgyja *Lieb* pavidalą – kūno kaip animuoto organizmo savirefleksiją. Ši „papildoma redukcija“, kaip ją įvardija Ricoeuras, grąžina į refleksijos lauką mano ego kūniškumą, kartu motyvuodama *Kito konstituciją*. Tačiau šios konstitucijos sąlyga yra ta, kad Kitas nėra duotas tiesiogiai, išskyrus fizinį kūną. Kaip tik dėl šios ribotos duoties Husserlis įveda naują medijuojantį intencionalų aktą – *aprezentaciją*, kurios dėka objektai yra (ko)prezentuojami patyriminiame lauke, pavyzdžiui, kaip namo priekis kartu su nematomomis jo pusėmis.

Aprezentacija kaip aukštesnio sudėtingumo (kategorinė) tvarka taip pat yra funduojama jusliniu lygmeniu, konkrečiai – prereflektvyvioje pirminėje pasyvosios sintezės formoje, pavadintoje *poravimu* (*Paarung*). Poravimas kaip intencionalus aktas pateikia tokią kategorinę struktūrą, kurioje objektai intenduojami struktūrinėje poroje, tai yra simultaniškai provokuoja vienas kito prasminę duotį (pavyzdžiui, „plaktukas“ ir „vinys“ M. Heideggerio parankumo kontekste). Svarbu tai, kad *Kito konstitucijoje* yra susipynę net keli tokie superioravimai:

Pora pagal asociaciją – kai „Aš“ asocijuoja po redukcijos jau „įgytą“ fizinių kūną kaip animuotą organizmą (*Lieb*) su ego, taip konstituoja subjektyvybės noemą.

Pora pagal panašumą – kai „Aš“ suporuoja savo kūną su panašiu kūnu (duotu dėka juslinės intuicijos), taip konstituoja „kitos subjektyvybės“ noemą (Hermberg 2006).

Pirmoji asociacijos pora funduoja antrąją, nes mes nesitikime Kitą išvysti kaip zombį ar kiborgą. Tačiau jei šios poros yra susietos ne priešastiniu, bet prasminiu ryšiu, gal tam tikrais atvejais, pavyzdžiui, diagnostiniuose sprendiniuose, panšumas funduoja asociacijas? Medicinos diagnostikoje naudojami vaizdai pasižymi ypatingu žmogaus kūno vaizdinimu, tad struktūriškai „motyvuoja“ radiologą specifinei doksinių aktų (sprendinių, lūkesčių, atsiminimų ir t. t.) konstitucijai. Platūs ekranai, didžiulė raiška, šimtai žmogaus vidinę organų sandarą vaizduojančių radiogramų konstituoja radiologui tokią „gyvenamąją erdvę“, kuri, pasak Merleau-Ponty, taip paveikia ego, kad jis pats tampa ta erdve, tai yra su ja susilieja. Tokioje erdvėje radiologas tampa itin jautrus Kito kūno panašumui, todėl yra nuolat provokuojamas (motyvuojamas) konstituoti savo paties *Lieb* savirefleksiją, tai yra asociacijos būdu nuolat patvirtinti savo kaip *Lieb*, o ne *Korper* egzistavimą. Taikomuojami lygmeniu tai gali įgauti kelias kryptis. Pirmiausia tokia struktūra leistų empatiškai konstruoti naratyvą (Ricœur) apie paciento esamą ir ypač būsimą sveikatos būklę ir ligos progresavimą. Taip pat minėtas radiologo jautrumas neabejotinai yra susijęs su būtent tokiu patyrimu, kuris ir skiria gerą radiologą nuo pradedančiojo. Bet dar svarbiau yra tai, kad mes galime kalbėti apie radiologo savipratą, prasminį veiklos kontekstą bei emocines būkles.

IŠVADOS

1. Ankstyvieji Husserlio fenomenologiniai projektai leidžia pažvelgti ne tik į humanistinę, bet ir į empirinę mediciną. Ypač produktyvus yra fenomenologinių *Kategorinės intuicijos*, *Vaizdinės sąmonės*, *Kito konstitucijos* projektų ir radiologinių vaizdinimo metodų sugretinimas.

2. Specifinis žmogaus kūno vaizdinimas ir įvertinimas radiologijoje analizuotinas pasitelkus tokias fenomenologines struktūras kaip eidetinė redukcija ir variacija, anticipacija, fundavimas, įvykdymas, vaizdinės sąmonės struktūriniai elementai, prezentacija, empatija ir kt.

3. Intencionali radiologinės diagnostikos analizė leidžia naujai pažvelgti į radiologo savipratą, darbo aplinkybes bei pačią diagnostikos, paremtos vaizdinimu, praktiką. Kita vertus, medicinos vaizdinimas kaip ypatingas fenomenologinės analizės objektas, atveria ir naujas fenomenologines temas, pavyzdžiui, intersubjektyvią vidinę kūno kaip *Lieb* sandaros konstituciją medicinos vaizdinimo dėka.

4. Pagaliau, intencionali medicinos vaizdinimo analizė gali būti svarbi ieškant naujų, efektyvesnių diagnostikos galimybių, nes užtikrina turtingą vaizdų suvokimo bei diagnostinio sprendinio formavimo tyrimą, taip pat atskleidžia radiologo intuicijos bei patirties sąlygas.

Literatūra

1. Brian, N. R. (ed.). 2010. *Introduction to the Science of Medical Imaging*. New York: Cambridge University Press.
2. Crowell, S. 2006. "Husserlian Phenomenology", in *A Companion to Phenomenology and Existentialism*. Blackwell Publishing Ltd.
3. Gurwitsch, A. 1964. *Field of Consciousness*. Pittsburgh, Pa.: Dusquesne University Press.
4. Hermberg, K. 2006. *Husserl's Phenomenology; Knowledge, Objectivity and Others*. Biddles Ltd.
5. Husserl, E. 1960. *Cartesian Meditations. An Introduction to Phenomenology*, translated by D. Cairns. Martinus Nijhoff Publishers.
6. Husserl, E. 2005. *Collected Works. Phantasy, Image Consciousness, and Memory (1898–1925)*, translated by John B. Brough. Springer.
7. Husserl, E. 2006. *The Basic Problems of Phenomenology (from the Lectures, Winter Semester 1910–1911)*, translated by Ingo Farin and James G. Hart. Springer.
8. Lohmar, D. 2006. "Categorical Intuition", in *A Companion to Phenomenology and Existentialism*. Blackwell Publishing Ltd.
9. Merleau-Ponty, M. 2012. *Phenomenology of Perception*, translated by Donald A. Landes. New York: Routledge.
10. Pylyshyn, Z. W. 2003. *Seeing and Visualising: It's not What You Think*. The MIT Press.
11. Ricœur, P. 2007. *Husserl. An Analysis of His Phenomenology*. Northwestern University Press.
12. Smith, D. W.; Thomasson, A. L. (ed.). 2005. *Phenomenology and Philosophy of Mind*. Oxford: Clarendon Press.
13. Varela, F. J.; Thompson, E.; Rosch, E. 1991. *The Embodied Mind: Cognitive Science and Human Experience*. The MIT Press.

MINDAUGAS BRIEDIS

Medical diagnosis and philosophy: several possibilities of conjoining early Husserlian phenomenology and radiology practice

Summary

This article is based on interdisciplinary approach and brings together two prima facie methodologically unbridgeable fields of research and praxis, i. e. philosophy in its phenomenological mode and medicine as empirical diagnosis based on specific imaging. However, phenomenological analysis via various projects initiated by its founder E. Husserl uncovers those cognitive processes and precognitive intentional activity which ground and structure the very genesis of diagnostic judgment. On the other hand, turning its attention to radiology phenomenology can expand the investigation of some basic phenomenological problems, such as the role imaging plays in the constitution of the intended object, intersubjective structure of diagnostic praxis, etc. Hence phenomenology uncovers the whole horizon of pre-reflective conditions necessary for diagnosis based on medical imaging and thus generates the potential to understand and improve one.

Key words: phenomenology, categorial intuition, medical diagnostics, medical imaging, empathy